

**Застава як запобіжний захід.
Практика розрахунку суми.
Рішення ЄСПЛ у справі
«Гафа проти Мальти» щодо надмірного
розміру застави.**

Богдан Слободян, старший юрист ЮК EQUITY

Загальні правила застосування

**національна валюта України
(гривня)**

строк:

- не пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу;
- будь-який момент у випадку застосування тримання під вартою.

заставодавець

—
сам підозрюваний, обвинувачений, інша фізична або юридична особа.

Заставодавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, що фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності.

Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу

*затверджений постановою Кабінету Міністрів
України від 11 січня 2012 р. № 15*

Застава вноситься на спеціальний рахунок територіального управління ДСА, яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав запобіжний захід у вигляді застави, або апеляційного суду, який обрав такий запобіжний захід, відкритий в органах Казначейства в установленому законодавством порядку.

Тримання під вартою без визначення застави

Суд має право не визначати заставу при застосуванні тримання під вартою:

- 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею.

Не допускається застосування застави:

Стаття 109. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади

Стаття 110. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України

Стаття 110-2. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України

Стаття 111. Державна зрада

Стаття 112. Посягання на життя державного чи громадського діяча

Стаття 113. Диверсія

Стаття 114. Шпигунство

Стаття 114-1. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

Стаття 258. Терористичний акт

Стаття 258-1. Втягнення у вчинення терористичного акту

Стаття 258-2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту

Стаття 258-3. Створення терористичної групи чи терористичної організації

Стаття 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту

Стаття 258-5. Фінансування тероризму

Стаття 260. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань

Стаття 261. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення

Загальні розміри застави

Злочин	Покарання	Застава
Невеликої тяжкості	Штраф — більше 3 000 НМДГ Позбавлення волі строком не більше 2 років	1- 20 прожиткових мінімумів 1 853 – 37 060 грн.
Середньої тяжкості	Штраф 3 000 — 10 000 НМДГ Позбавлення волі строком 2 -5 років	1- 20 прожиткових мінімумів 1 853 – 37 060 грн.
Тяжкий	Штраф 10 000 — 25 000 НМДГ Позбавлення волі строком 5-10 років	20 – 80 прожиткових мінімумів 37 060 — 148 240 грн.
Особливо тяжкий	Штраф більше 25 000 НМДГ Позбавлення волі строком понад 10 років або довічне позбавлення волі	80 – 300 прожиткових мінімумів 148 240 — 555 900 грн.

«Виключні випадки»

У виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах **не здатна** забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні **тяжкого або особливо тяжкого злочину**, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який **перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму** для працездатних осіб відповідно.

* сумма залога, грн

Данные: ГПУ, МВД

«Сегодня» | Ю.М.

Рекордные размеры застав

Информация взята з інтернет-видання СЕГОДНЯ.ua (<https://www.segodnya.ua/ukraine/kak-strana-zarabatyvaet-na-rekordnyh-zalogah-infografika-1040158.html>).

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в розмірі **450 000 000** гривень, яка залишена без змін
судом апеляційної інстанції

*Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 07 вересня 2016 року в справі
№11-сс/796/3005/2016:*

“Крім того, постановляючи рішення про продовження строку тримання під вартою ОСОБА_1, слідчий суддя, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та положень ч. 5 ст. 182 КПК України, взявши до уваги **особливий характер кримінального провадження, шкоду, завдану кримінальними правопорушеннями, визначив підозрюваному заставу у розмірі, 450 000 000 грн.**

Такий розмір застави є достатнім для забезпечення виконання ОСОБА_1 процесуальних обов'язків та забезпечує, на переконання колегії суддів, упевненість тому, що ОСОБА_1 не перешкоджатиме кримінальному провадженню.”

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в загальному розмірі **253 000 000** гривень, яка
зменшена судом апеляційної інстанції до **15 000 000** гривень

Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 08 червня 2018 року:

“Прокурор, зазначив в засіданні, що просить розмір застави не менш ніж 253 821 391 грн.

Захисник, підозрювана ОСОБА_2, зазначили, що такий розмір застави є явно необґрунтованим, та просили визначити розмір застави близько 20 000 000 грн.

При визначенні розміру застави, слідчий суддя враховує конкретні обставини кримінального правопорушення, вік підозрюваної, дані про особу підозрюваної, тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого вона підозрюється, і за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 12 років, спосіб вчинення, наявність ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, вказаний злочин проти довкілля носить триваючий характер, крім того порушення екологічної безпеки сприяло забрудненню і засміченню земельних ресурсів, здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря спричинило тяжкі наслідки для населення, яке проживає в зазначеній місцевості, а також практику Європейського суду з прав людини, яка свідчить про те, що **рішення суду повинно забезпечити не тільки права підозрюваного, а й високі стандарти охорони загальносупільних прав та інтересів, що вимагає від суду більшої суворості в оцінці порушень цінностей суспільства, вважає за необхідне вийти за межі розміру застави**, визначеною ст. 182 ч. 5 п. 2 КПК України, та визначити підозрюваній заставу у розмірі, який перевищує 300 розмірів мінімальної заробітної плати, а саме у розмірі **90 000 000** гривень, оскільки внесення застави саме в такому розмірі може гарантувати виконання підозрюваною покладених на неї обов'язків.»

Апеляційний суд міста Києва скасував ухвалу та визначив заставу в розмірі 5 000 000 гривень.

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в загальному розмірі **253 000 000** гривень, яка
зменшена судом апеляційної інстанції до **15 000 000** гривень

Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 09 червня 2018 року в справі № 757/28006/18-к :

"Отже, задовольняючи клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, слідчий суддя вважає за необхідне визначити підозрюваному розмір застави.

При визначенні розміру застави, слідчий суддя враховує конкретні обставини кримінального правопорушення, вік підозрюваного, дані про особу підозрюваного, тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого він підозрюється, і за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 12 років, спосіб вчинення, наявність ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, вказаний злочин проти довкілля носить триваючий характер, крім того порушення екологічної безпеки сприяло забрудненню і засміченню земельних ресурсів, здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря спричинило тяжкі наслідки для населення, яке проживає в зазначеній місцевості, а також практику Європейського суду з прав людини, яка свідчить про те, що **рішення суду повинно забезпечити не тільки права підозрюваного, а й високі стандарти охорони загальносуспільних прав та інтересів, що вимагає від суду більшої суворості в оцінці порушень цінностей суспільства, вважає за необхідне вийти за межі розміру застави, визначеною ст. 182 ч. 5 п. 2 КПК України, та визначити підозрюваному заставу у розмірі, який перевищує 300 розмірів мінімальної заробітної плати, а саме у розмірі **80 000 000** гривень, оскільки внесення застави саме в такому розмірі може гарантувати виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків".**

Апеляційний суд міста Києва скасував ухвалу та визначив заставу в розмірі 5 000 000 гривень.

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в загальному розмірі **253 000 000** гривень, яка зменшена судом апеляційної інстанції до **15 000 000** гривень

Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 08 червня 2018 року в справі № 757/28020/18-к:

"Отже, задовольняючи клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, слідчий суддя вважає за необхідне визначити підозрюваному розмір застави.

При визначенні розміру застави, слідчий суддя враховує конкретні обставини кримінального правопорушення, вік підозрюваного, дані про особу підозрюваного, тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого він підозрюється, і за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 12 років, спосіб вчинення, наявність ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, вказаний злочин проти довкілля носить триваючий характер, крім того порушення екологічної безпеки сприяло забрудненню і засміченню земельних ресурсів, здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря спричинило тяжкі наслідки для населення, яке проживає в зазначеній місцевості, а також практику Європейського суду з прав людини, яка свідчить про те, що рішення суду повинно забезпечити не тільки права підозрюваного, а й високі стандарти охорони загальносуспільних прав та інтересів, що вимагає від суду більшої суворості в оцінці порушень цінностей суспільства, вважає за необхідне вийти за межі розміру застави, визначеною ст. 182 ч. 5 п. 2 КПК України, та визначити підозрюваному заставу у розмірі, який перевищує 300 розмірів мінімальної заробітної плати, а саме у розмірі **84 600 000** гривень, оскільки внесення застави саме в такому розмірі може гарантувати виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків".

Апеляційний суд міста Києва скасував ухвалу та визначив заставу в розмірі 5 000 000 гривень.

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в розмірі 50 000 000 гривень, яка зменшена судом
апеляційної інстанції до 40 000 000 гривень

Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 12 жовтня 2017 року в справі 11-сс/796/4737/2017:

Разом з тим, прийнявши обґрунтоване рішення про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, слідчий суддя залишив поза увагою вимоги ч. 3 ст. 183 КПК України, яка передбачає, що слідчий суддя при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту зобов'язаний визначити розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним процесуальних обов'язків.

Однак, враховуючи **обставини кримінальних правопорушень, майновий та сімейний стан підозрюваного, інші дані про особу підозрюваного та наявність ризиків**, передбачених ст. 177 КПК України, колегія суддів приходить до висновку, що визначена судом першої інстанції застава у розмірі 55 000 000 гривень **є завідомо непомірною для підозрюваного ОСОБА_2**

Відповідно до ч. 5 ст. 182 КПК України розмір застави, щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, визначається в межах від двадцяти до вісімдесяти розмірів мінімальних заробітних плат, а тому колегія суддів вважає, що застава у розмірі 40 000 000 гривень зможе достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним ОСОБА_2 покладених на нього обов'язків, передбачених кримінальним процесуальним законом України.

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в розмірі **41 340 000** гривень,
залишена без змін судом апеляційної інстанції

*Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 16 листопада 2016 року в
справі 11-сс/796/3832/2016:*

Крім того, враховуючи характер кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється ОСОБА_2, а також його надзвичайно **високий ступінь суспільної небезпеки, та розмір заподіяної майнової шкоди, яка складає 1160661899,32 гривень**, колегія суддів погоджується з висновками слідчого судді про визначення підозрюваному ОСОБА_2 застави в розмірі саме 30000 мінімальних заробітних плат, що становить **41340000 гривень**, як альтернативи застосованому йому запобіжному заходу у вигляді тримання під вартою. Це не суперечить положенням абз. 2 ч. 5 ст. 182 КПК України, оскільки заподіяння шкоди в такому надзвичайно особливо великому розмірі є виключним випадком в масштабах всієї України.

Приклади визначення застави у виключних випадках

Застава в розмірі 26 430 000 гривень, зменшена до
440 500 гривень

Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 26 березня 2018 року в справі 11-сс/796/1864/2018:

Виходячи з прецедентної практики Європейського суду з прав людини, уповноважені органи влади повинні приділити визначенню суми застави стільки ж уваги, скільки і вирішенню питання про необхідність тримання обвинуваченого під вартою. Визначаючи суму застави, суди повинні брати до уваги ризик того, що підозрюваний може ухилитися від покарання, обставини особистого життя та тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється особа.

Як вбачається із матеріалів провадження, ОСОБА_3 раніше не судима, позитивно характеризується, має постійне місце проживання за адресою: АДРЕСА_1, доглядає матір похилого віку, яка хворіє на цукровий діабет, що свідчить про міцність її соціальних зв'язків,

З огляду на викладене, застава у межах 15 000 розмірів прожиткових мінімумів для осіб працездатного віку, що становить 26 430 000 грн. у грошовій одиниці України є такою, що не співвідноситься з даними про особу підозрюваної ОСОБА_3, обставинами кримінального правопорушення та виключна необхідність у її застосуванні в такому розмірі не доведена стороною обвинувачення, на підставі чого колегія суддів вважає її завідомо непомірною для підозрюваної, а отже такою, що визначена з порушенням вимог КПК України.

При таких обставинах, виходячи з вимог п. 2 ч. 3 ст. 407 колегія суддів вважає, що апеляційну скаргу захисника Хобот О.Г. в інтересах підозрюваної ОСОБА_3 необхідно задовольнити частково, а ухвалу слідчого судді скасувати та постановити нову, якою клопотання слідчого про застосування щодо ОСОБА_3 запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою задовольнити частково та визначити заставу з урахуванням вимог КПК України.

Визначаючи розмір застави, апеляційний суд бере до уваги обставини, встановлені ст. ст. 177, 178 КПК України, вимоги ст. 182 КПК України та позицію Європейського суду з прав людини, відповідно до якої сума застави повинна визначатись тим ступенем довіри, при якому перспектива втрати застави у випадку ухилення від слідства та суду, буде достатнім стримуючим засобом, щоб відбити у особи, щодо якої застосовано заставу, бажання будь-яким чином перешкоджати встановленню істини у кримінальному провадженні, а тому вважає, що підозрюваній ОСОБА_3 слід визначити заставу в межах 250 неоподатковуваних мінімумів для працездатних осіб, що становить 440 500 (чотириста сорок тисяч п'ятсот) грн. у національній грошовій одиниці України.

Критерії застосування застави

ч.4 ст.182 КПК України, розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням **обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків**, передбачених статтею 177 цього Кодексу. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього.

ч.3 ст.183 КПК України, слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, **достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків**, передбачених цим Кодексом, крім випадків, передбачених частиною четвертою цієї статті.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі Гафа проти Мальти

(b) Застосування зазначених принципів до даної справи

72. Суд зазначає, що в цій справі заявникові було надане звільнення під заставу, зокрема, після виконання фінансових вимог 22 серпня 2012 року. Він подав чотири заяви з проханням про зменшення суми внеску, які були відхилені до його п'ятої заяви – майже через рік - коли рішенням від 2 серпня 2013 року національний суд задовольнив його клопотання стосовно того, щоб його мати була поручителем.

73. Суд зазначає, що тривалість утримання під вартою, про яке йде мова, після надання звільнення під заставу, може викликати питання відповідно до Конвенції (для порівняння, Мікалаускас проти Мальти, № 4458/10, § 122, 23 липня 2013 року – утримання під вартою протягом дванадцяти місяців після звільнення під заставу, і Колакович, наведене вище, § 53, - утримання під вартою протягом семи місяців після роз'яснень заявником свого фінансового становища після звільнення під заставу). **Дійсно, той факт, що заявник залишався під вартою протягом майже дванадцяти місяців після ухвалення рішення звільнення під заставу, свідчить про те, що національні суди не вжили необхідних заходів для визначення належного розміру застави (дивіться, *mutatis mutandis*, Колакович, наведено вище, § 72).**

Рішення Європейського суду з прав людини у справі Гафа проти Мальти

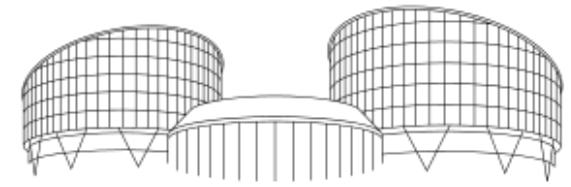

(b) Застосування зазначених принципів до даної справи

74. Суд зазначає, що, незважаючи на твердження Уряду з актів провадження і рішення національного суду від 7 вересня 2012 року (дивіться пункти 14 і 15 вище), а також виходячи з конституційних проваджень (дивіться, наприклад, пункт 29 вище) є очевидним, що заявник вже подав відповідну документацію стосовно його фінансової ситуації до рішення від 7 вересня 2012 року, тобто через декілька днів після того, як йому було надане звільнення під заставу за певних умов. Фактично, Суд зазначає, що жодне рішення національних судів, тобто рішення судів у сфері кримінального провадження, не посилається на нездатність прийняти зважене рішення у зв'язку з відсутністю відповідних документів (дивіться, *mutatis mutandis*, Мікалаускас, наведена вище, § 122). Суд зазначає, що посилення Уряду на документальні докази, подані 30 липня 2013 року, стосувалися документів, які стали доречними лише після клопотання заявника, поданого на тиждень раніше, і вони взагалі не були доречними до його численних попередніх заяв про зменшення суми внеску у зв'язку з його неплатоспроможністю.

75. Всі ці прохання були відхилені на підставі тяжкості злочину та побоювань фальсифікації доказів незважаючи на те, що звільнення під заставу вже було надане. Крім того, жодне з цих рішень не пояснювало, як була встановлена сума застави з посиланням на активи заявника і його кошти. Також жодне з цих рішень не оцінювало здатність заявника сплатити необхідну суму. Суд, який ухвалював ці рішення не розглянув той факт, що заявникові не вдалося підтвердити своє матеріальне становище, довести у Конституційному Суді (дивіться пункт 34 вище) *ex post facto*, а також не виявив обґрунтування у рішеннях про відхилення запитів. Суд зазначає, що, незважаючи на те, що тривале утримання під вартою після надання дозволу про звільнення під заставу було обумовлено оскарженими фінансовими умовами внаслідок його неплатоспроможності, на жодному етапі, протягом періоду майже в один рік, під час якого заявник подав декілька клопотань, суди не вважали за потрібне зменшити розмір застави та тим самим надати йому дійсну можливість отримати користь від звільнення під заставу. Під час розгляду справи національними судами не було подано жодних доречних або достатніх підстав, пов'язаних з майновим становищем заявника.

76. Як висновок, Суд вважає, що у цій справі стаття 5 §3 Конвенції була порушена

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Хрістова проти Болгарії

Національні суди повинні приводити достатні аргументи, щоб виправдати суму встановленої застави. Так, **серйозність обвинувачення не тільки не може бути єдиним фактором, що обґрунтовує розмір застави, вона не може бути вирішальним фактором. Так само небезпека переховування від правосуддя не може бути оціненою виключно на основі міркувань, що стосуються тяжкості покарання, яке ймовірно буде накладено.**

Мангурас проти Іспанії

Органи зобов'язані належним чином **виправдати суму застави, та прийняти до уваги фінансовий стан обвинуваченого та його спроможність сплатити необхідну суму.**

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Тошев проти Болгарії

Під час визначення суми застави суд має **оцінити** матеріальний стан обвинуваченого.

Маргаретич проти Хорватії

Рішення про суму застави має прийматися з урахуванням обставин обвинуваченого та **його майна.**

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Ноймайстер проти Австрії

Як сума гарантії, передбачена п. 3 ст. 5 Конвенції повинна бути оціненою переважно стосовно обвинуваченого і його активів, а не можливих розмірів збитків. Так, намагання прив'язати суму гарантії від затриманої особи **виключно до суми збитку приписуваного йому, не відповідає ст. 5 (3) Конвенції**. Гарантії, передбачені цією статтею призначені не для відшкодування збитків, а скоріше для забезпечення присутності звинуваченого на слуханні. Тож її сума повинна бути встановлена в основному шляхом посилення на нього, його активи і його відносини з особами, які повинні надати заставу, іншими словами, перспектива втрати застави чи дій проти гарантів у разі його неявки до суду буде виступати в якості достатнього стримуючого фактора, щоб розсіяти будь-яке бажання з його боку переховуватись від правосуддя.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!